

Formation of Preschool Children's Ideas about "Manly" Professions

Формування у дітей дошкільного віку уявлень про "мужні" професії

Olena Hnizdilova¹

Dr.Sc. in Pedagogical Sciences,
Professor

Email: gnizdilovae@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7706-2427>

Олена Гнізділова¹

доктор педагогічних наук,
професор,

Yulia Dubovyk²

Post-graduate student

E-mail: julia.lukashova95@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8540-9531>

Юлія Дубовик²

аспірантка

¹*Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Ukraine)*

✉ 2, Ostrogradskoho Str., Poltava,
Ukraine, 36000

¹*Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка (Україна)*

✉ вул. Остроградського 2,
м. Полтава, Україна, 36000

²*Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Ukraine)*

✉ 2, Ostrogradskoho Str., Poltava,
Ukraine, 36000

²*Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка (Україна)*

✉ вул. Остроградського 2,
м. Полтава, Україна, 36000

Original manuscript received June 08, 2022

Revised manuscript accepted August 18, 2022

ABSTRACT

Objective. *The paper aims to reveal the importance of the preschool children's ideas about "manly" professions formation, to highlight the results of diagnostics of the*

state of preschool children's awareness of these professions representatives, to analyze and select appropriate means of educational influence in the course of introducing children to "manly" professions in a preschool education institution.

Methods and Techniques. The research used theoretical (analysis, comparison, and generalization), empirical (observation, interview), and statistical methods (initial statistics). The sample consisted of 108 senior preschool children; there were 55 boys and 53 girls.

Results. An analysis of normative documents regulating the content of the formation of preschool children's ideas about the work of adults has been carried out (A Basic component of preschool education, current educational programs for preschool children "Sunflower," "Confident Start," "Paths to the Universe," "Child," "Ukrainian Preschool," "World of Childhood," etc.). It has been found that most of the programs orient the educators to forming children's system of ideas about the variety of professions and fostering respect for people's production activities. However, the "manly" professions are revealed superficially by the authors of the programs. The "Child" educational program and the "Confident Start" program have been singled out, as there is increased attention to labor education of children in the content of these programs. It has been found that preschool children show a deep interest in representatives of "manly" professions and their professional actions. Among the most essential professions, the overwhelming majority of children have thought about "heroic," and "courageous" professions related to the protection and rescue of people. The influence of gender on children's preferences for choosing a particular profession is considered. Modern means of acquainting preschool children with their representatives are analyzed.

Conclusions. It is noted that most children mark professions by associating a profession with the gender of its representative. A change in girls' worldview positions in choosing "manly" professions has been diagnosed. The article states the superficial awareness of preschool children with "manly" professions. The criteria for the formation of preschoolers' ideas about "manly" professions are highlighted. We recommend a list of children's books, didactic games, and cartoons that are appropriate for preschoolers to familiarize them with the world of "manly" professions.

Key words: acquainting children with professions, "manly" professions, preschool children.

Вступ

За останні чотири місяці ставлення нашого суспільства до професіоналів, які рятують життя, змінилося від емоційно-позитивного ставлення, до глибокої поваги й захоплення. І причиною тому стала війна. Вона дала зрозуміти, що ми не маємо бути слабкими, що ми не можемо витратити ресурси бездумно, що

кожне життя має значення, а окрім захисту, традицій і обов’язків, рятівники – це ще й професійність, технологічність та сучасність.

Представник “Пласту” Максим Вікарчук, говорячи про специфіку виховання дітей, зазначає: “Через війну дітям треба пояснювати поняття лицарства, жертовності й причинно-наслідкових зв’язків історії. По-перше, ці чесноти є важливими складовими характеру успішної людини. Вміння захищати ближнього і йти на виправдані жертви – це те, що діти мають виводити з поняття війни. По-друге, війна – це історія, яка твориться зараз, і вона дає зрозуміти, як певні дії приводять до відповідних наслідків. Ілюстрація війною цих взаємозв’язків, робить їх більш справжніми, зрозумілим та важливими, а це дає змогу краще їх відчутти і засвоїти. Про любов до України, думаю, тут зайве щось пояснювати” (Хоменко & Молодід, 2021).

Для формування у підростаючих поколінь цієї любові та рис, необхідних фахівцям, які рятують життя, потрібна така освітня робота з дітьми, яка б стимулювала до наслідування наших захисників, героїв у спритності, швидкості, рішучості, відповідальності, сміливості, героїзмі та формувала бажання бути схожими на них. Тому формувати, уточнювати і розширювати уявлення про захисників країни, людей, які ліквідовують надзвичайні небезпечні ситуації, наш обов’язок в сучасних умовах.

Серед завдань, поставлених нині перед освітньою системою України, визначного значення набула професійна орієнтація дітей та формування уявлень про професійну діяльність працівників різних сфер діяльності. Ця робота набуде більшої ефективності, якщо її розпочати в період дошкільного дитинства. Попри те, що дошкільники ще далекі від вибору професії, отримані в цьому віці знання й сформоване ціннісне ставлення до праці дорослих, нададуть їм можливість у дорослому житті приймати правильні професійні рішення. Одним із важливих аспектів освітньої роботи з трудового виховання є спрямованість на формування елементарної обізнаності з працею дорослих, інтересу і поваги до різних професій, ціннісного ставлення до результатів людської праці. Актуальність обраного аспекту освітньої роботи з дітьми дошкільного віку підсилюється важливістю формування уявлень дітей про професії як ефективного чинника для професійного самовизначення дитини

в майбутньому, та недостатньою розробкою науково-методичного супроводу для результативного його впровадження.

Питання ознайомлення дітей з працею дорослих було в центрі досліджень багатьох учених. У своїх працях науковці Артемова та ін., 1988; Борисова та ін., 2002 визначили теоретичні основи досліджуваної проблеми та розкрили методику ознайомлення дітей з працею дорослих. У своїх дослідженнях педагоги звертаються до різних сфер професій, зокрема Марочко (1988) – сільськогосподарські професії; Дубовик (2021) – ремісничі професії; Пісоцька (2016) – робітничі професії; Сулаєва (2021) – музичні професії; Савостьянова & Козлюк (2018) – героїчні професії. Розкриттю значення професійної орієнтації дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти присвячено доробки Hnizdilova et al. (2021), Чігіріної (2011), Єршової (2013), Coneway et al. (2020), Hartung et al. (2005).

Попри значну кількість наукових праць, у яких досліджено проблему формування знань про професії найближчого оточення дітей, представників робітничого, сільськогосподарського сектору, залишається недостатньо висвітленим питання ознайомлення дошкільників з сучасними професіями, а також потребує поглиблення зміст і вдосконалення методика ознайомлення дітей дошкільного віку з “мужніми” професіями, як вагомого чинника самоствердження дитини в майбутньому.

Об'єкт дослідження – рання профорієнтації дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – процес ознайомлення дітей з “мужніми” професіями.

Метою статті є розкриття важливості формування у дітей дошкільного віку уявлень про “мужні” професії, висвітлення результатів діагностики стану обізнаності дітей дошкільного віку їх представниками, аналіз та підбір доцільних засобів виховного впливу в процесі ознайомлення дітей з “мужніми” професіями в закладі дошкільної освіти.

Методи та методики дослідження

Відповідно до поставленої мети нами було використано такі методи дослідження: аналіз, порівняння і узагальнення даних

психолого-педагогічної і методичної літератури, мультиплікаційної продукції, сучасних книг і дидактичних ігор; спостереження за ігровою діяльністю дітей; бесіда з дітьми старшого дошкільного віку; первинна статистика експериментальних даних.

Аналіз нормативних документів, що регламентують зміст формування уявлень у дошкільників про працю дорослих (Базовий компонент дошкільної освіти (2021), чинні освітні програми для дітей дошкільного віку “Впевнений старт” (2017), “Дитина” (2020), “Стежинки у Всесвіт” (2020), “Українське дошкілля” (2017) та ін.) дозволив з’ясувати, що більшість з них орієнтує педагогів на формування у дітей системи уявлень про різноманітність професій (педагогічні, медичні, сільськогосподарські, транспортні, мистецькі, будівельні тощо) та виховання поваги до виробничої діяльності людей. Значне місце відведено ознайомленню дітей з трудовими процесами, які виконують дорослі, вихованню розуміння цінності праці для кожної людини. Попри це, відзначимо що у більшості програм не знайшли належного висвітлення “мужні” професії людей, що пов’язані з виконанням професійних обов’язків в умовах загрози їхньому особистому життю для порятунку інших при надзвичайних ситуаціях, адже ці професії в сучасних умовах є надважливими у суспільстві. Поряд з цим, автори не пропонують запроваджувати принцип гендерної рівності при ознайомленні дошкільників з професіями.

Виняток складають лише освітня програма “Дитина” (2020) і програма “Впевнений старт” (2017). У їх змісті спостерігаємо підвищену увагу до трудового виховання дітей. Так, питанню ознайомлення дітей з професіями у програмі “Дитина” присвячено окремий підрозділ “Різних професій у світі багато”, відповідно до якого, дітей ознайомлюють з трудовими процесами, які виконують дорослі, виховують повагу до всіх професій та розуміння їх цінності для кожної людини (Дитина, 2020: 90). Для поглиблення і уточнення знань дітей про професійну діяльність дорослих у програмі поданий перелік професій, який систематизований за видом діяльності людини. У дошкільників за змістом цієї програми вихователі формують усвідомлення важливості та складності “мужніх” професій, виховують повагу до військових професій. У програмі міститься орієнтовна тематика творчих і дидактичних ігор, до якої

входить закріплення знань про “мужні” професії (“Пожежники”, “Служба порятунку”, “Військова служба”, “Льотчики”, “Моряки”).

Використання накопиченого наочно-ілюстративного, художнього матеріалу у Програмі розвитку дітей старшого дошкільного віку “Впевнений старт” (2017) у розділі “Парк професій: спілкування з майстрами” дозволить дошкільникам не тільки пояснювати значення праці в житті людини та суспільства, але й виявляти інтерес до різних професій; розширить уявлення про цілий спектр професій, серед яких чільне місце посідають і “мужні” (рятувальник, пожежник, поліцейський, військовий тощо), збагатить їхні знання про місця і зміст роботи, знаряддя праці, сприятиме вихованню шанобливого ставлення до людей праці в цілому і представників “мужніх” професій зокрема (Впевнений старт, 2017: 22).

Аналіз програмового змісту дозволив також встановити і сутність досліджуваних дефініцій. А саме, у програмах представниками “мужніх професій” називають захисників країни, людей, які ліквідують надзвичайні та небезпечні ситуації. “Мужні” професії людей пов’язані з виконанням професійних обов’язків в умовах загрози їхньому особистому життю для порятунку інших при надзвичайних ситуаціях. До “мужніх” професій віднесено рятувальників, пожежників, поліцейських, військових (льотчик, моряк, прикордонник, танкіст, артилерист) тощо.

Вибірка

З метою визначення стану обізнаності дітей дошкільного віку з професіями дорослих проведено пілотажне дослідження. Базами проведення пілотажного дослідження були заклади дошкільної освіти Полтавської, Дніпропетровської, Сумської, Харківської, Закарпатської областей України. Ми опитали дітей міської і сільської місцевості.

У дослідженні взяли участь такі заклади: Полтавський дошкільний навчальний заклад № 36 “Школа здоров’я”, Полтавський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 74 “Джерельце”, Полтавський заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 6 “Чебурашка”, заклад дошкільної освіти № 2 “Берізка” м. Гадяч, дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 5 “Берізка” м. Карлівка, дошкільний навчальний

заклад № 1 “Теремок” м. Лохвиця, дошкільний навчальний заклад “Вишенька” Кишинівської сільської ради Гадяцького району, Гаркушинський дошкільний навчальний заклад (дитячий садок) “Промінчик” Миргородського району, Пологівський навчально-виховний комплекс Новосанжарського району, Градизький заклад дошкільної освіти № 4 “Сонечко” Глобинський району, дошкільний навчальний заклад “Подоланочка” Диканського району Полтавської області, Рудківська філія комунального закладу “Китайгородський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів” Китайгородської сільської ради Царичанського району, комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 10 “Дюймовочка” м. Новомосковськ, комунальний заклад “Івано-Михайлівський навчально-виховний комплекс” Новомосковського району, Кильчинський дошкільний навчальний заклад “Сонечко” Магдалинівського району, Бабайківський дошкільний навчальний заклад “Барвінок” Царичанського району Дніпропетровської області; комунальний “Заклад дошкільної освіти № 2” м. Іршаєва Закарпатської області, заклад дошкільної освіти “Барвінок” смт. Недригайлів Сумської області, Чернецьинський навчально-виховний комплекс Зачепилівського району Харківської області. Було охоплено 108 дітей старшого дошкільного віку, з яких 59 дітей міської місцевості (32 хлопчики та 27 дівчат) і 49 дітей сільської місцевості (23 хлопчики і 26 дівчат).

Результати

Ми дослідили, що найпоширенішими професіями, які називали старші дошкільники були: лікар (68.5% – 74 дитини), пожежник (36.1% – 39 дітей), поліцейський (35.2% – 38 дітей), продавець (32.4% – 35 дітей), будівельник (31.5% – 34 дитини), вихователь (31.5% – 34 дитини), кухар (31.5% – 34 дитини), вчитель (25.0% – 27 дітей), перукар (21.3% – 23 дитини), водій (17.6% – 19 дітей). Це надало можливість стверджувати про високий інтерес дітей до представників “мужніх” професій та їх професійних дій.

Ми прагнули дізнатися, чи розуміють дошкільники значення праці представників “мужніх” професій, які професії вони до них відносять. На питання: “Розкажи, які це “мужні”

або героїчні професії?”, більшість дітей зазначили, що це дуже складні професії, представники яких рятують, захищають людей. До “мужніх”, героїчних професій дошкільники віднесли такі: пожежник (44.4% – 48 дітей), поліцейський (31.5% – 34 дитини), рятувальник (12.0% – 13 дітей), військовий (5.6% – 6 дітей), будівельник (2.8% – 3 дітей), лікар (1.9% – 2 дитини), працівник швидкої допомоги (1.9% – 2 дитини), космонавт (1.9% – 2 дитини), спортсмен (1.9% – 2 дитини), футболіст (0.9% – 1 дитина), детектив (0.9% – 1 дитина), охоронець (0.9% – 1 дитина), і 20.4% з опитаних дітей не дали відповіді (22 дітей). Аналіз відповідей дітей, свідчить про зацікавленість дошкільників діяльністю представників “мужніх” професій, проте ми виявили недостатню обізнаність дітей з військовими професіями.

Під час дослідження ми просили дітей подумати: “Ким би ти хотів (хотіла) стати коли виростеш?”. Аналіз відповідей дітей дав можливість встановити, що найбільш бажаними професіями хлопчиків є такі професії: поліцейський (30.5% – 33 дитини); пожежник (12% – 13 дітей); водій (12% – 13 дітей); машиніст (7.4% – 8 дітей). Обґрунтовуючи свій вибір вони дали такі пояснення: “хочу бути поліцейським, бо тато ним працює”; “щоб захищати маму”; “подобається поліцейська форма”; “захищатиму людей”; “їздитиму на поліцейській машині”; “рятуватиму людей”; “мрію кататися на пожежній машині”; “люблю автомобілі”; “хочу бути як тато” тощо. Лише кілька дівчаток обрали б “мужні” професії: поліцейський (5.5% – 6 дітей), військовий (1.9% – 2 дитини) і пожежник (0.9% – 1 дитина). Свій вибір дівчатка пояснювали так: “моя мама там працює”; “подобається одяг”; “хочу рятувати людей та котиків”; “мрію стати генералом, буду всіма командувати і тато не буде ходити на війну”. До найважливіших професій у переважній більшості діти віднесли героїчні, “мужні” професії, які пов’язані з охороною та порятунком людей. Аналізуючи відповіді хлопчиків та дівчаток ми встановили, що більшість дітей гендерно маркують професії, пов’язуючи “мужні” з працею чоловіків, а професії пов’язані з доглядом та піклуванням з працею жінок.

Отримані результати засвідчили поверхневу обізнаність дітей дошкільного віку з професіями, праця яких пов’язана з порятунком та захистом життя інших людей. Зважаючи на вищезгадане вважаємо, що у закладах дошкільної освіти необхідно посилити роботу

з формування у дошкільників уявлень про представників “мужніх” професій та їх професійною діяльністю. Для роботи з дітьми з окресленого напряму було визначено показники сформованості у них уявлень. Так основними критеріями сформованості уявлень про “мужні” професії є:

- наявність знань про “мужні” професії;
- орієнтація в атрибутах, засобах та предметах праці представників “мужніх” професій;
- розуміння кваліфікаційних якостей фахівців різного професійного середовища;
- набуття таких особистісних якостей, як глибока повага та шана до представників “мужніх” професій та бажання бути схожими на них.

Формуючи у дошкільників уявлення про професії педагоги мають використовувати різні методи та засоби роботи з дітьми. Для визначення стану методичної бази досліджуваної проблеми нами було здійснено огляд та аналіз наявних засобів ознайомлення з “мужніми” професіями.

Серед усіх “мужніх” професій найчастіше автори звертаються до працівників пожежної служби. Представникам цих професій є героями таких книг: “Пожежний віммельбух” (Макс Волтер, 2019), “Я обираю професію” (Сильвія Санжа, 2019), “Вправні пожежники. Пожежна частина” (Кріс Окслейд, 2020), “Книга Пожежники. Моя перша книжка наліпок” (Елеонора Барзотті, 2018), “Я хочу бути пожежником” (Квентін Гребан, 2017), “Професії” (Кисельова-Саврасова, 2019). Пожежникам присвячено низку дидактичних ігор, які розміщено на Всеукраїнських порталах “Анелок”, “Сонечко”, “Vsekids”: “Пожежник. Що потрібно для роботи”, “Необхідні речі для пожежі”, “Пожежник”, “Пожежники та їх речі”, “Четвертий зайвий”, “Зайвий предмет”, “Знайти тінь”. Також на каналі “Вередулька TV” дітям пропонують мультфільми українською мовою: “Хто такі пожежники”, “Професія пожежників”, “Пожежна машина”.

Працівникам поліцейського відділку також приділена значна увага, зокрема у таких книгах: “Хочу стати поліцейським” (Вікторія Міхно, 2020), “Поліція” (Арне Андреа, 2020), “Маленькі дослідники. Світ професій” (Мартін Сандерс, 2020), “Професії” (Кисельова-Саврасова, 2019). Професії поліцейського приділена значна увага у

дидактичних іграх, зокрема: "Поліцейський", "Поліція та їх речі", "Четвертий зайвий", "Зайвий предмет", "Хто чим займається?". На ютуб каналі "Вередулька TV" також можна переглянути мультфільми "Професія поліцейський" (2020), "Поліцейська машина" (2021).

Аналізуючи профорієнтаційну дитячу літературу ми виявили, що більшість дібраних книг є перекладними зразками зарубіжних видань, але попри це вони мають високу художню значимість, що дає нам можливість їх радити до використання у закладах дошкільної освіти України. Професії поліцейського та пожежника широко представлені в дидактичних іграх, граючи в які діти можуть засвоїти зовнішній вигляд працівника та його інструменти праці. Слід зазначити, що рекомендовані нами україномовні мультиплікаційні фільми відзначаються високою виховною цінністю, а яскрава графіка, музичний супровід і цікавий сюжет привертають велику аудиторію маленьких глядачів і розширюють світ їхніх уявлень про професійну діяльність вогнеборців і поліціантів.

Серед представників "мужніх" професій автори також звертаються до пілота. Проте у всіх матеріалах героєм став пілот громадського літака, а от військовому льотчику, на жаль, не приділено уваги. Зокрема, у таких книгах можна більше дізнатися про пілота: "Я обираю професію" (Сильвія Санжа, 2019), "Аеропорт. Великий виммельбух" (Ізабель Гьонтген, 2017), "Аеропорт" (Елеонора Барзотті, 2020), "Професії" (Валерія Кисельова-Саврасова, 2019), "Маленькі дослідники. Світ професій" (Мартін Сандерс, 2020), "Поліцейський з драконом" (Світлана Дорошева, 2020). Аналізуючи інтернет-джерела, ми виявили, що дидактичні ігри присвячені лише деяким представникам професій, а саме пілоту та стюардесі: "Пілот", "Пілот, Стюардеса", "Хто чим займається?". На ютуб каналі "Янко Гортало – Цікавинки для дітей" розміщено мультфільм "Аеропорт", у якому розповідається про роботу аеропорту.

Можемо констатувати, що про професії моряка та військового майже немає матеріалів, а лише загальні дидактичні ігри: "Моряк", "Знайди тінь (моряк)", "Військовий", "Що потрібно захисникам?".

Отже, аналіз дитячої літератури, мультфільмів та дидактичних ігор дав можливість встановити, що автори у своїх доробках звертаються до професій, які набули значної популярності серед дітей дошкільного віку (поліцейський, пожежник, пілот). Проте, слід

зазначити, що військові професії майже не висвітлюються в матеріалах для дошкільників, або лише частково передають їх специфіку.

Дискусії

З огляду на те, що проблема ранньої профорієнтації дітей дошкільного віку тільки розпочала розвиватися, дотепер не представлено експериментальних даних розглянутої проблеми, які б ми могли порівняти з отриманими результатами нашого дослідження.

У ході проведення експерименту ми зіткнулися з рядом суперечностей: визнанням важливості “мужніх” професій у сучасному суспільстві і недостатньою розробкою матеріалів для ознайомлення дітей дошкільного віку з діяльністю їх представників; формування нової статево-рольової парадигми суспільної свідомості та стан готовності педагогів та батьків до формування гендерної рівності в процесі ознайомлення дітей з професіями.

Висновки

Отже, проведене дослідження засвідчує актуальність та необхідність розвитку проблеми формування уявлень у дітей дошкільного віку уявлень про “мужні” професії. Пілотажне дослідження дало можливість виявити зацікавленість дітей діяльністю представників “мужніх професій. Зокрема, пожежник (36.1%) та поліцейський (35.2%) були одними з найпоширеніших професій, які називали діти. Проте при детальному аналізі відповідей дітей ми констатували їхні поверхневі знання про професії, праця яких пов’язана з виконанням професійних обов’язків в умовах загрози їхньому особистому життю для порятунку інших. У більшості дітей зацікавлення “мужніми” професіями виникало завдяки зовнішнім показникам (уніформа, службова машина тощо), а не обумовлювалося важливістю їхньої професійної діяльності. Результати опитування констатували недостатню обізнаність з професійною діяльністю представників “мужніх” професій.

Нами було з’ясовано вплив статі на вподобання дітей до вибору певної професії. Хлопчики у своїх відповідях віддали

перевагу “мужнім” професіям, праця яких пов’язана з героїчними вчинками. Відзначимо, що було виявлено поодинокі випадки, коли дівчатка мають бажання вибору “мужніх” професій і орієнтуються не тільки на зовнішні показники, а й безпосередню діяльність якою займаються ці представники.

Здійснений аналіз методичної літератури та інтернет-джерел засвідчив високий інтерес авторів дитячих книг, дидактичних ігор, мультфільмів до професій поліцейського та пожежника. Виявлено, що в більшості з них не приділено належної уваги військовим професіям. Проаналізовані дидактичні ігри переважно спрямовані на ознайомлення дітей із зовнішніми ознаками та інструментами праці представників професії, але не розкривають змісту професії, професійних дій та місця праці цих робітників. Слід зазначити, що в останні роки простежується збільшення книг та мультфільмів українською мовою, але, на жаль, на сьогоднішній день їх кількість недостатня для ефективного ознайомлення дітей з представниками “мужніх” професій.

Подальшої розробки потребує удосконалення методичного супроводу процесу ознайомлення дітей дошкільного віку з “мужніми” професіями.

ДОТРИМАННЯ ЕТИЧНИХ СТАНДАРТИВ

Етичні схвалення. У всіх учасників/ць дослідження була отримана інформована згода на збір даних. У процесі проведення дослідження було дотримано відповідних етичних норм і правил; жодного морального тиску на учасників/ць експерименту не здійснювалося. Всі процедури, виконані з участю респондентів, відповідали етичним стандартам інституціонального та/або національного дослідницького комітету, а також Хельсинської декларації 1964 р. та її пізнішим поправкам або відповідним їй етичним стандартам.

Фінансування. Для проведення дослідження не було отримано жодної фінансової допомоги ні від юридичних, ні від фізичних осіб, коштів грантів чи іншої підтримки.

Конфлікт інтересів. Автори не мають потенційного конфлікту інтересів, які можуть вплинути на рішення про публікацію цієї статті. Автори підтверджують, що не пов’язані із жодною організацією чи компанією, яка має будь-який фінансовий або нефінансовий інтерес до матеріалів дослідження, які обговорюються в цій статті.

Авторський внесок. Гнізділова О.: ідея, концепція і дизайн дослідження, формулювання мети та завдань дослідження, організація пілотажного дослідження, редагування статті; планування і управління здійсненням експериментальної роботи, підбір засобів виховного впливу; редагування статті. **Дубовик Ю.:** проведення та аналіз результатів пілотажного дослідження з проблеми ознайомлення дітей з професійною діяльністю дорослих, написання анотації, підготовка первинного варіанту рукопису, підбір засобів ознайомлення дітей з “мужніми” професіями.

Згода на публікацію. Всі автори прокоментували попередні варіанти рукопису. Всі автори прочитали й схвалили остаточний варіант рукопису.

Література

- Артемова, Л.В., Кудикіна, Н.В., & Школьна, І.К. (1988). *Ознайомлення дітей з працею дорослих*. Київ: Радянська школа.
- Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)*. (2021). Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
- Борисова, З.Н., Беленька, Г.В., & Машовець, М.А. (2002). *Виховання дошкільника в праці*. Київ: Бібліограф.
- Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років*. (2020). Беленька, Г.В., Богиніч, О.Л., Вертугіна, В.М., Волинець, К.І., Волинець, Ю.О., Гаращенко, Л.В., Головаченко, Т.Ю., Голота, Н.М., Іваненко, О.А., Карабаєва, І.І., Коваленко, О.В., Козак, Л.В., Кондратець, І.В., Кондратюк, С.Г., Котенко, О.В., Літченко, О.Д., Лобода, О.В., Машовець, М.А., Половіна, О.А., ... Товкач, І.Є. Київ: Ун-т ім. Б. Грінченка.
- Дубовик, Ю.О. (2021). Формування у дітей дошкільного віку уявлень про ремісничі професії. О.А. Гнізділова (заг. ред.), Н.В. Ковалевська (відпов. ред.), *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі: зб. наук. праць* (с. 62–68). Полтава: ФОП Цьома С.П.
- Єршова, І.В. (2013). Організація роботи з ранньої профорієнтації дошкільників. *Нива знань*, 1, 32–33.
- Комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку “Стежинки у Всесвіт”* (2020). Крутій, К. Запоріжжя: ТОВ “ЛПІС” ЛТД.
- Марочко, Г. (1988). Знати і шанувати. Формування у дошкільників уявлень про сільськогосподарську працю. *Дошкільне виховання*, 7, 4–5.
- Освітня програма “Впевнений старт” для дітей старшого дошкільного віку*. (2017). Гавриш, Н.В., Піроженко, Т.О., Панасюк, Т.В., Rogozjanskyi, O.S., Hartman, O.Yu., & Шевчук, А.С. Київ: Українська академія дитинства.
- Пісоцька, Л.М. (2016). Формування знань про робітничі професії у старших дошкільників як умова їх підготовки до навчання у школі. *Психолого-педагогічні науки: зб. наук. пр. Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя* (с. 135–139). Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя.
- Програма розвитку дитини дошкільного віку “Українське дошкілля”*. (2017). О. Білан; О. Низьковська (Ред.). Тернопіль: Мандрівець.

- Савостьянова, В., & Козлюк, О. (2018). Особливості уявлень старших дошкільників про героїчні професії. *Актуальні проблеми дошкільної освіти: перспективи, інновації, розвиток: зб. студ. наук. пр. за м-ми IV Всеукраїнської інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих науковців (Глухів, 15–16 лютого 2018 р.)*, (с. 143–144). Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка.
- Сулаєва, Н. (2021). Підготовка майбутніх вихователів до ознайомлення дітей дошкільного віку з музичними професіями. *Естетика і етика педагогічної дії*, 24, 133–142. <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2021.24.255913>
- Хоменко, М., & Молодід, С. (2021, 18 лютого). *Захищати батьківщину – теж професія: книжка, що познайомить ваших дітей з армією*. Читомо. URL: <https://chytomo.com/zakhyshchaty-batkivshchynu-tezh-profesiia-knyzhka-shcho-poznajomyt-vashykh-ditej-z-armiieiu/>
- Чігіріна, О.В. (2011). Форми профорієнтаційної роботи в умовах ДНЗ. *Дошкільний навчальний заклад*, 3, 3–30.
- Coneway, B., Hwang, S., Goodrich, J., Kim, L., & Egbert E. (2020). Planting the Seeds of College and Career Readiness in Preschool. *Journal of Applied Research on Children. Journal of Applied Research on Children: Informing Policy for Children at Risk*, 11(1), 1–19. URL: <https://digitalcommons.library.tmc.edu/childrenatrisk/vol11/iss1/10>
- Hartung, P.J., Porfeli, E.J., & Vondracek, F.W. (2005) Child vocational development: A review and reconsideration. *Journal of Vocational Behavior*, 55(3), 385–419. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2004.05.006>
- Hnizdilova, O., Lukashova, Y., Bursova, S., Yudina, N., & Hryshko, O. (2021) Estudo experimental do desenvolvimento vocabulário de crianças pré-escolares idosas ao conhecer profissões [Experimental study of the older preschool children's vocabulary development while acquainting with professions]. *Revista on line de Política e Gestão Educacional*, Araraquara, 25(3), 1799–1812. <https://doi.org/10.22633/rpge.v25iesp.3.15597>

References

- Artemova, L.V., Kudykina N.V., & Shkolna, I.K. (1988). *Oznaiomlennia ditei z pratseiu doroslykh [Introducing children to the work of adults]*. Kyiv: Radianska shkola [in Ukrainian].
- Bazovi komponent doshkilnoi osvity [The Basic Component of Preschool Education]*. (2021). MON Ukrainy. Nakaz № 33 vid 12.01.2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf [in Ukrainian].
- Borysova, Z.N., Bielienka, H.V., & Mashovets, M.A. (2002). *Vykhovannia doshkilnyka v pratsi [Education of a preschooler in work]*. Kyiv: Bibliohraf [in Ukrainian].
- Chihirina, O.V. (2011). Formy proforiientatsiinoi roboty v umovakh DNZ [Forms of vocational guidance work in the conditions of PEI]. *Preschool educational institution*, 3, 3–30 [in Ukrainian].
- Coneway, B., Hwang, S., Goodrich, J., Kim, L., & Egbert, E. (2020). Planting the Seeds of College and Career Readiness in Preschool. *Journal of Applied Research on Children. Journal of Applied Research on Children: Informing*

- Policy for Children at Risk*, 11(1), 1–19. URL: <https://digitalcommons.library.tmc.edu/childrenatrisk/vol11/iss1/10>.
- Dubovyk, Yu.O. (2021). Formuvannia u ditei doshkilnoho viku uiavlenn pro remisnychi profesii [Formation of ideas about craft professions in preschool children]. In O.A. Gnizdilov (General ed.), N.V. Kovalevska (Corresponding ed.), *Doshkilna osvita u suchasnomu sotsiokulturnomu prostori – Preschool education in the modern sociocultural space* (pp. 62–68). Poltava: FOP Tsyoma S.P [in Ukrainian].
- Dytyna: *Osvitnia prohrama dlia ditei vid dvokh do semy rokiv* [A child: Educational program for children from two to seven years old]. (2020). Bielienska, H.V., Bohinich, O.L., Vertuhina, V.M., Volynets, K.I., Volynets, Yu.O., Harashchenko, L.V., Holovachenko, T.Yu., Holota, N.M., Ivanenko, O.A., Karabaieva, I.I., Kovalenko, O.V., Kozak, L.V., Kondratets, I.V., Kondratiuk, S.H., Kotenko, O.V., Litichenko, O.D., Loboda, O.V., Mashovets, M.A., Polovina, O.A., ... Tovkach, I.Ye. Kyiv: Un-t im. B. Hrinchenka [in Ukrainian].
- Hartung, P.J., Porfeli, E.J., & Vondracek, F.W. (2005) Child vocational development: A review and reconsideration. *Journal of Vocational Behavior*, 55(3), 385–419. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2004.05.006>.
- Hnizdilova, O., Lukashova, Y., Bursova, S., Yudina, N., & Hryshko, O. (2021) Estudo experimental do desenvolvimento vocabulário de crianças pré-escolares idosas ao conhecer profissões [Experimental study of the older preschool children’s vocabulary development while acquainting with professions]. *Revista on line de Política e Gestão Educacional*, Araraquara, 25(3), 1799–1812. <https://doi.org/10.22633/rpge.v25iesp.3.15597>
- Khomenko, M., & Molodid, S. (2021, February, 18). *Zakhyshchaty batkivshchynu – tezh profesiia: knyzhka, shcho poznaiomyt vashykh ditei z armiieiu* [Defending the homeland is also a profession: a book that introduces your children to the army]. Chytomo. URL: <https://chytomo.com/zakhyshchaty-batkivshchynu-tezh-profesiia-knyzhka-shcho-poznajomyt-vashykh-ditej-z-armiieiu/> [in Ukrainian].
- Kompleksna osvitinna prohrama dlia ditei rannoho ta peredshkilnoho viku “Stezhynky u Vsesvit”* [Comprehensive educational program for children of early and preschool age “Paths to the Universe”]. (2020). In K. Krutii (Ed.). Zaporizhzhia: TOV “LIPS” LTD [in Ukrainian].
- Marochko, H. (1988). Znaty i shanuvaty. Formuvannia u doshkilnykiv uiavlenn pro silskohospodarsku pratsiu [Know and respect. Formation of pre-schoolers’ ideas about agricultural work]. *Preschool education*, 7, 4–5 [in Ukrainian].
- Osvitnia prohrama “Vpevnenyi start” dlia ditei starshoho doshkilnoho viku* [Educational program “Sure Start” for children of senior preschool age]. (2017). Havrysh, N.V., Pirozhenko, T.O., Panasiuk T.V., Rohozianskyi, O.S., Hartman, Yu., & Shevchuk, A.S. Kyiv: Ukrainska akademiia dytynstva [in Ukrainian].
- Pisotska, L.M. (2016). Formuvannia znan pro robitnychi profesii u starshykh doshkilnykiv yak umova yikh pidhotovky do navchannia u shkoli [The formation of knowledge about working professions among older preschoolers as a condition for their preparation for studying at school]. *Psykhologo-pedahohichni nauky – Psychological and pedagogical sciences* (pp. 135–139). Nizhin: Vyd-vo NDU im. M. Hoholia [in Ukrainian].
- Prohrama rozvytku dytyny doshkilnoho viku “Ukrainske doshkillia”* [Program for the development of children of preschool age “Ukrainian Preschool”]. (2017). O. Bilan; O. Nyzkovska (Ed.). Ternopil: Mandrivets [in Ukrainian].

- Savostianova, V., & Kozliuk, O. (2018). Osoblyvosti uivlen starshykh doshkilnykyv pro heroichni profesii [Peculiarities of ideas of older preschoolers about heroic professions]. *Aktualni problemy doshkilnoi osvity: perspektyvy, innovatsii, rozvytok: zb. stud. nauk. pr. za m-my IV Vseukrainskoi internet-konferentsii studentiv, aspirantiv ta molodykh naukovtsiv (Hlukhiv, 15–16 liutoho 2018 r.) – Actual problems of preschool education: perspectives, innovations, development: coll. study of science papers on the materials of the 4th All-Ukrainian Internet Conference of students, postgraduates and young scientists (Glukhiv, February 15–16, 2018)* (pp. 143–144). Glukhiv: Hlukhivskiy NPU im. O. Dovzhenka [in Ukrainian].
- Sulaieva, N. (2021). Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv do oznaiomlennia ditei doshkilnoho viku z muzychnymy profesiiamy [Future educator training to acquaint preschool children with musical professions]. *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii – Aesthetics and ethics of pedagogical action*, 24, 133–142. <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2021.24.255913> [in Ukrainian].
- Yershova, I.V. (2013). Orhanizatsiia roboty z rannoï proforiientsatsii doshkilny [Organization of early vocational guidance for preschoolers]. *Nyva znan – Field of knowledge*, 1, 32–33 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Мета. Розкрити важливість формування у дітей дошкільного віку уявлень про “мужні” професії, висвітлити результати діагностики стану обізнаності дітей дошкільного віку з їх представниками, проаналізувати та підібрати доцільні засоби виховного впливу в процесі ознайомлення дітей з “мужніми” професіями в закладі дошкільної освіти.

Методи і методики. У дослідженні використані теоретичні (аналіз, порівняння і узагальнення), емпіричні (спостереження, бесіда) та статистичні методи (первинна статистика). Вибірка складала 108 дітей старшого дошкільного віку, з яких 55 хлопчиків і 53 дівчини.

Результати. Здійснено аналіз нормативних документів, що регламентують зміст формування уявлень у дошкільників про працю дорослих (Базовий компонент дошкільної освіти, чинні освітні програми для дітей дошкільного віку “Соняшник”, “Впевнений старт”, “Стежинки у Всесвіт”, “Дитина”, “Українське дошкілья”, “Світ дитинства” тощо). З’ясовано, що більшість програм орієнтують вихователів на формування у дітей системи уявлень про різноманітність професій та виховання поваги до виробничої діяльності людей, проте “мужні” професії автори програм розкривають поверхнево. Виділено освітню програму “Дитина” і програму “Впевнений старт”, у змісті яких спостерігається підвищена увага до трудового виховання дітей. Виявлено, що діти дошкільного віку проявляють високий інтерес до представників “мужніх” професій та їх професійних дій. До найважливіших професій у переважній більшості діти віднесли героїчні, “мужні” професії, які пов’язані з охороною та порятунком людей. Розглянуто вплив статі на вподобання дітей до вибору певної професії. Проаналізовано сучасні засоби ознайомлення дітей дошкільного віку з їх представниками.

Висновки. Зазначено, що більшість дітей гендерно маркують професії пов'язуючи певну професію з статтю її представника. Діагностовано зміну світоглядних позицій у виборі “мужніх” професій у дівчат. У статті констатовано поверхневу обізнаність дітей дошкільного віку з “мужніми” професіями. Виділено критерії сформованості уявлень у дошкільників про “мужні” професії. Рекомендовано перелік дитячих книг, дидактичних ігор, мультфільмів, які доцільно використовувати з дошкільниками з метою ознайомлення їх зі світом “мужніх” професій.

Ключові слова: ознайомлення дітей з професіями, “мужні” професії, діти дошкільного віку.

